

Posudek vedoucího práce

Oulová, Jana, *Móda, osobitost a styl: etnografická sonda módního ateliéru*. Praha: UK FHS, 2014, 74 stran.

Diplomová práce Jany Oulové se zabývá v českém sociálně vědním kontextu relativně opomíjenou tematikou módy v rámci oděvního průmyslu. Za tímto účelem absolvovala několikaměsíční přerušovaný výzkum především v prostředí jednoho pražského módního ateliéru.

Na počátku práce diplomantka objasňuje různé konotace spojené s pojmem *móda* a zároveň vymezuje jednu z hlavních protichůdných determinant ve vnímání módy: ta může být na jedné straně určována společenským vkusem tak, jak to charakterizoval Pierre Bourdieu, na druhé straně je ražena individualistická teorie, podle níž je móda vyjádřením každého jednotlivce, který sice podléhá společenskému tlaku, ale v zásadě je osamocen (Gilles Lipovetsky). Lipovetsky se tak od Bourdieuho liší v tom, že se distancuje od dominantního vlivu socioekonomického postavení toho kterého jedince, zatímco do popředí se dostávají spíše procesy spočívající na emancipaci individuality. Móda tedy nevytváří jakési hranice mezi jednotlivými sociálními vrstvami, ale je spíše výrazem individuální osobitosti. Zdá se, že je autorce Lipovetského přístup bližší (viz minikapitola *Závěrečné zamýšlení* k teoretickému úvodu na str. 29), což pak v rozšiřuje nebo posiluje rozvíjením konceptu *kulturního všežroutství* (*cultural omnivorousness*), který je ovšem spojován s příslušníky vysokých společenských tříd přebírajících módní styly nižších vrstev společnosti (nositelé vysoké kultury „požívají“ nositele nízké či lidové kultury). Autorka se v teoretických pasážích rovněž zamýšlí nad tím, co můžeme ještě za projevy módy považovat a naopak, co již módou není (*burka* je výrazem určitého náboženského principu, nošení *khadi* v Indii bylo v určitou dobu výrazem protikoloniálního odporu, abych zůstal u autorkou zmiňovaných příkladů; najdeme ovšem i řadu případů, kdy má oděv více distinkcí: sportovní dres může odrážet národní příslušnost jejího nositele, ale zároveň může odrážet i jisté módní „patterns“, které jsou otiskem toho, kdo takový dres ušil, jsou jeho veřejnou prezentací, tudíž jakousi reklamou apod., tj. v různých druzích oděvu se mohou často skrývat sémantické distinkce odrážející jak módní rysy, tak prvky různých identit).

Domnívám se, že teoretická část je zpracována velmi slušně s přihlédnutím k zásadním pracím, které se módou a odíváním zabývají (v sociologii Veblen, v sémiotice Barthes, v antropologii McCracken, Eicherová et al. ad.). Snad bych připomněl ještě dvě důležité kulturně antropologické práce, které by bývaly mohly být pro diplomantku inspirativní: ta první je starší (1940), dá se říci, že klasická a v intencích boasovské školy historického partikularismu (hlavním autorem je Alfred Kroeber) se zabývá proměnou ženských módních stylů v průběhu tří staletí v rámci sféry *kultury hodnot*. Jejím závěrem je konstatování, že se základní vzor v odívání západních žen během staletí příliš nezměnil, ale zároveň je tento jakýsi ideální vzor neustále „napadán a rozrušován módou“. V tomto smyslu by bylo, myslím, zajímavé tento Kroeberův závěr konfrontovat v kontextu novějšího vývoje módních trendů. Druhá studie pocházející od Karen Hansenové (2004) je novější a zabývá se antropologií odívání a módy v transkulturní a multidimenzionální (globální) perspektivě a zároveň svým přehledovým charakterem sumarizuje dosavadní bádání na tomto poli.

Součástí empirické části je nejprve představení metod, především etnografického pozorování a na diktafon nahrávaných rozhovorů, a klíčové informátorky, jíž se stala sama módní návrhářka Ivana Follová. Její až překvapivě vstřícné výpovědi potom autorka doplňuje a prokládá výpověďmi zákaznic jejího ateliéru. Na rozdíl od teoretické části, v etnografických oddílech diplomantka spíše tápe a zůstává na povrchu. Tak například je poměrně odbyta hned první informace o vstupním rozhovoru s klíčovou informátorkou. Proč není tato pasáž uvedena nějakou její citací, na níž by pak vhodně navazoval další text? Příklad s přechodovým rituálem s ohledem na počáteční postavení výzkumnice v terénu je sice nanejvýš vhodné, ale opět je škoda, že s tím nebylo pracováno pečlivěji (reflexivněji). Stručně a tudíž ne zcela přesvědčivě působí odkaz na Simmela (1997), podle něhož na jedné straně reprezentuje móda společný styl určité třídy, na straně druhé poskytují i malé změny individuální ráz

(s. 56). Toto konstatování také snad připomíná Kroeberův postřeh o střetávání ideálního vzoru se sklonem k prosazování drobných detailů signalizujících módní trendy. Nicméně jak koreluje tato Simmelova teze s výpověďmi zákaznic, které zřejmě nejsou součástí jedné homogenní společenské vrstvy. Podobně je jen slabě naznačena jinak zajímavá a pro hlubší analýzu přínosná diskuse autorky s informátorkou Ilonou o českém způsobu odívání ve vztahu k francouzské módě dámského odívání (s. 54). Pokud byla součástí etnografie návštěva modní přehlídky, která je přirovnávána patrně oprávněně k určitému typu rituálu, bylo by žádoucí tuto myšlenku více rozvést atd.

Jak jsem již uvedl výše, autorka se v závěru implicitně blíží nejspíš postoji G. Lipovetského, když se domnívá, že klíčovou motivací při výběru šatů je emocionální uspokojení zákaznice, tedy jejich individuální rozhodnutí, které není nezbytně determinováno příslušností k jejich sociální vrstvě či skupině. Ačkoli více méně souhlasím se závěrem, že dochází ke zvyšování konzumace levnějších produktů sériové výroby, pídil bych se více po příčinách takového trendu. Čím je to způsobeno? Ekonomickou krizí, přílivem levných textilií z asijských zemí, kulturním všežroutstvím?

Závěrem: diplomová práce Jany Oulové má dvě kvalitativně odlišné části: poctivě a systematicky zpracovanou teoretickou část a rozkolísanou empirickou část, v níž se objevuje sice řada zajímavých nápadů a konstatování, ale ty zůstávají většinou jen naznačeny a nedotaženy. Navzdory této jisté nekoherentnosti mezi oběma částmi se domnívám, že se diplomantka v problematice solidně orientuje, téma jí je evidentně blízké, proto doporučuji předkládanou diplomovou práci k obhajobě s hodnocením *velmi dobře*.

V Praze, 22. 9. 2014.

Marek Halbich